

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Страховий ринок у сучасних умовах є важливою складовою ринку фінансових послуг, від рівня розвитку якого залежать злагодженість та успішність функціонування фінансової системи країни загалом. Основою розвитку страхового ринку є суспільна потреба у страховому захисті та функціонуванні фінансово спроможних страхових компаній, здатних забезпечити безперервність відтворювального процесу шляхом відшкодування збитків та надання грошової допомоги постраждалим особам. Виклики економічній стабільності, спровоковані повномасштабним військовим вторгненням росії, призвели до трансформації усіх сфер економіки, зокрема і страхового ринку. Для дослідження тенденцій функціонування національного страхового ринку було проаналізовано динаміку та структуру окремих макроекономічних показників. Акцентовано увагу на особливостях провадження діяльності страховиками в умовах воєнного стану. Окреслено основні тенденції та перспективи розвитку страхового ринку України.

Ключові слова: страховий ринок, воєнний стан, страхові компанії, страхові премії, страхові виплати.

Popovych Dariya, Bida Marta,
Zakorko Kateryna

Ivan Franko National University of Lviv

DEVELOPMENT TRENDS OF THE INSURANCE MARKET OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS IN THE PERIOD OF WAR

Summary. The insurance market in modern conditions is an important component of the financial services market, the level of development of which depends on the coherence and success of the functioning of the country's financial system as a whole. The basis of the development of the insurance market is the public need for insurance protection of financially capable insurance companies capable of ensuring the continuity of the reproduction process by indemnifying losses and providing monetary assistance to the affected persons. Challenges to economic stability, provoked by a full-scale military invasion, led to the transformation of all spheres of the economy, including the insurance market. The inevitable consequences of every war are destruction and damage. Insurance, in turn, is the mechanism designed to ensure compensation and their reimbursement. However, traditional types of insurance do not cover damages caused during military operations – bombings and shelling. Due to this, the volume of sales has significantly decreased, especially through retail channels, there are many requests from customers to postpone regular payments and cancel insurance contracts. In connection with displacements, temporary capture of territories, physical destruction of real estate objects, the number of customer service centers of insurers is decreasing. To study the trends in the functioning of the domestic insurance market, the dynamics and structure of individual macroeconomic indicators were analyzed. Attention is focused on the peculiarities of the activities of insurers in the conditions of martial law. The main trends and prospects for the development of the insurance market of Ukraine are outlined. Declines in activity and a decrease in the number of participants in the insurance market during the war period were determined. Also proposed is a solution to restore the active work of insurers, including reducing the tax burden on insurance companies; introduction of new types of insurance; the possibility of preferential lending, the introduction of installment payments for insurance payments.

Keywords: insurance market, martial law, insurance companies, insurance premiums, insurance payments.

Постановка проблеми. Із початком російської агресії в Україні майже всі сфери економіки усвідомили необхідність вирішувати проблеми, з якими ніхто не стикався до цього. Страховий ринок не став виключенням. Неминучими наслідками кожної війни є руйнування та збитки. Страхування, в свою чергу, є тим механізмом, що покликаний забезпечити компенсацію та їх відшкодування. Однак традиційні види страхування не покривають збитків, завданих під час військових дій – бомбардувань та обстрілів. Та попри це, для досягнення економічної стійкості країни необхідно забезпечувати належне та безперервне функціонування страхового ринку навіть у такий непередбачуваний період. Це, в свою чергу, об'єктивно обумовлює

актуальність дослідження функціонування національного страхового ринку в сучасних воєнних умовах господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття, сутність та інші характерні особливості страхового ринку є предметом дослідження та дискусій багатьох науковців. Серед вчених, що досліджували сутність окресленого поняття, можна виокремити Олійник О. В. [1], Нагаєва Г. О. [1], Базилевич В. Д. [2], Осадець С. С. [3] та інші. Однак, вплив військового вторгнення на функціонування національного страхового ринку є новим та мало дослідженим напрямом.

Мета статті. Метою даної статті є дослідження функціонування страхового ринку України, його основних макроекономічних показників

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6158-444X>

та визначення впливу війни на формування подальших тенденцій розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з ключових елементів ринкової інфраструктури та фінансової системи держави є страховий ринок. Страхування є найпоширенішим способом уникнути значних втрат при настанні непередбачених подій, що принесуть збитки. А в умовах науково-технічного прогресу, стану довкілля, політичної інтеграції виникає дедалі більше ризиків для суспільства. Забезпечення ефективного та безперейного функціонування страхового ринку, створює надійну систему захисту держави, бізнесу, суспільства та в загальному підтримку соціальної стабільності.

Відповідно до Закону України «Про страхування», страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [4].

Зміст страхування, як економічної категорії, розкривається в таких ознаках:

- виникнення грошових перерозподільчих відносин, зумовлених наявністю імовірності настання страхових випадків;

- здійснення розподілу завданого збитку між учасниками страхування, який завжди має замкнутий характер;

- замкнутий розподіл збитків передбачає повернення коштів, мобілізованих у страховий фонд;

- перерозподіл збитків як між територіальними одиницями, так і в часі [1, с. 10].

У фахових джерелах можна зустріти багато визначень страхового ринку, що пов'язано з багатоаспектністю цього поняття. Кожен з них вказує на якусь характеристику страхового ринку, яка виявляє його сутність та залежить від підходу вчених до його дослідження. Зокрема, на думку В. Д. Базилевича, страховий ринок являє собою «цілісну систему економічних відносин, що виникають у процесі купівлі-продажу специфічного товару – страхового захисту, і в межах якого (страхового ринку) виникає попит і пропозиція, встановлюється ціна на даний товар» [2, с. 38]. Схоже визначення наведено у праці С. С. Осадця: «страховий ринок – це сфера економічних відносин, у процесі яких формуються попит і пропозиція на страхові послуги і здійснюється акт їх купівлі-продажу» [3, с. 76].

Ключовими елементами страхового ринку виступають страхові компанії, що беруть на себе зобов'язання, відповідно до отриманої ліцензії, при настанні непередбачених подій покрити збитки чи виплатити страхову суму застрахованій особі.

Повномасштабна російська агресія, що почалась 24 лютого 2022 року, стала глобальним викликом сучасності для України. А отже виникла необхідність розробки та впровадження заходів державної політики в умовах російського вторгнення; розгляд пріоритетних напрямів трансформації економічних та господарських процесів держави.

Страхові компанії України зіткнулися з принципово новими викликами. Через окупацію територій, знищення об'єктів нерухомості та релокацію бізнесу скорочується кількість центрів обслуговування клієнтів. Компанії, що спеціалізуються на страхуванні життя, повідомляють про зменшення кількості страхових внесків та обмеження діяльності через труднощі досягнення до офісів та оригіналів документів. Все це ускладнює процес здійснення страхових виплат, особливо у випадках, що стосуються смерті застрахованих осіб на окупованих територіях.

Станом на 01.10.2022 р. в Державному реєстрі фінансових установ (ДРФУ) обліковувалося 140 страховиків, з них 13 – компанії зі страхування життя (табл. 1). Усі страховики в ДРФУ є ліцензіатами.

Таблиця 1
Кількість страхових компаній в Україні, 2020–2022

	2019	2020	2021	01.10.2022
Загальна кількість	233	210	155	140
СК «non-Life»	210	190	142	127
СК «Life»	23	20	13	13

Джерело: розроблено авторами за даними [5]

Як ілюструє табл. 1, протягом всього досліджуваного періоду спостерігається скорочення кількості страхових компаній. У 2022 році на ринку функціонувало 140 СК, що на 93 менше ніж у 2019 році. Серед причин від'ємної динаміки варто відзначити те, що в 2018 році було запроваджено нормативи платоспроможності, що спричинило «очищення» страхового ринку від недобросовісних страховиків. Однак, ще більшого впливу на скорочення кількості СК ринок зазнав після 1 липня 2020 року, адже регулятором став Національний банк України, який почав ретельно стежити за дотриманням платоспроможності, прозорості, відповідності ліцензій, надійності. Як наслідок, частина компаній почала добровільно залишати ринок, інші йшли через нездатність дотримуватись вимог, анулювання ліцензій, непрозору структуру власності. Пандемія COVID-19 внесла і свої корективи, оскільки не всі компанії змогли адаптуватися до нових умов. Наступний етап «випробування» для національного страхового ринку почався з повномасштабною російською військовою агресією на території України.

У січні-лютому 2022 року з ДРФУ було виключено 10 страховиків-неліцензіатів, які були зареєстровані в зоні ООС та АР Крим, а також одному страховику було анульовано ліцензії. З початку військової агресії страховий ринок зменшився на 5 учасників сегменту non-life: 3 страховики – після анулювання ліцензій, 1 страховик – після анулювання ліцензій за заявою; 1 страховик, який був у січні 2022 року включений до ДРФУ, проте так і не отримав жодної ліцензії на здійснення страхової діяльності [5].

Доцільним вважаємо проаналізувати рівень страхових виплат в Україні за 2019 – перші 9 місяців 2022 року. Страхова виплата – сума, яка виплачується страховиком страхувальнику для відшкодування збитків, викликаних настанням

страхового випадку, передбаченого договором страхування [6]. Рівень страхових виплат відображає відношення величини страхових виплат до величини страхових премій.

Таблиця 2
Рівень страхових виплат в Україні,
2019–2022 рік, %

Рік	Рівень страхових виплат	Нормативне значення
2019	36,1	не менше 20
2020	35,5	
2021	38,4	
01.10.2022	33,7	

Джерело: розроблено авторами за даними [5; 7]

Як видно з табл. 2, показник рівня страхових виплат у 2019 році становив 36,1%, що на 0,6% більше ніж у 2020 році та на 2,3% менше ніж у 2021 році. У 2021 році рівень страхових виплат виріс в порівнянні з попереднім роком на 2,9%, проте за результатами перших 9 місяців 2022 року цей показник значно знизився і становив 33,7%. Це пояснюється скороченням кількості страхових компаній, повномасштабним вторгненням і, як наслідок, недосконалою організацією врегулювання страхових випадків у регіонах, де ведуться бойові дії.

На рис. 1 наведено динаміку чистих страхових премій та чистих страхових виплат в Україні за період 2019 – 01.10.2022 рр., яка характеризується наявністю негативних тенденцій саме на кінець аналізованого періоду. Як можна побачити з рис. 1, з 2019 по 2021 рік динаміка страхових премій та страхових виплат мала тенденцію до збільшення. Так, у 2019 році показник страхових премій становив 39,5 млрд грн, що на 0,8 млрд грн, або на 2% менше ніж у 2020 році та на 6,4 млрд грн, або на 16,2% менше ніж у 2021 році. Обсяг страхових виплат також збільшувався протягом зазначених років.

У 2019 році він дорівнював 14,0 млрд грн, а в наступному році збільшився на 0,4 млрд грн, або на 2,8%. У 2021 році страхові виплати дорівнювали 17,6 млрд грн, що на 3,6 млрд грн або на 25,7% більше, ніж у 2019 та на 3,2 млрд грн, або на 22,2% більше, ніж у 2020 році.

Що стосується 2022 року, то очікувано, через складну економічну та політичну ситуації в країні, обсяг страхових премій та виплат значно знизився. Загальні підписані премії у січні-вересні 2022 року у порівнянні з аналогічним періодом 2021 року скоротилися майже на третину і склали 28,4 млрд. грн – при цьому скорочення обсягів у більшій мірі мало місце у сегменті non-life, обсяги страхових премій зі страхування життя скоротилися удвічі менше. Також на зменшення обсягів страхових відшкодувань вплинуло зменшення частоти заявлених випадків з ОСЦПВ та КАСКО.

Відповідно до звітів НБУ, найбільший спад обсягів діяльності страхових компаній припав на кінець I кварталу 2022 року. У II кварталі падіння продовжилось, але воно було менш стрімким – страховики змогли організувати та налагодити роботу в умовах воєнного стану [5].

Фінансова спроможність страховиків у воєнний час прямо залежить від якості та структури їх активів і запасу капіталу у довоєнний період. Відповідно, пропонуємо проаналізувати показники активів та страхових резервів страхових компаній України за період 2019 – 01.10.2022 рр. (рис. 2).

В загальному, рис. 2 ілюструє тенденцію до збільшення активів та страхових резервів страхових компаній. Так, у 2019 році сукупні активи склали 63,9 млрд грн, що на 1 млрд грн або на 1,6% менше ніж у 2020 році та на 0,9 млрд або на 1,4% менше ніж у 2021 році. У вказаному році спостерігалось незначне скорочення активів страхових компаній, а саме на 0,1 млрд, або на 0,2% в порівнянні з 2020 роком. Незважаючи на це, страхові резерви зросли на 2,4 млрд грн, або на 7,0%.

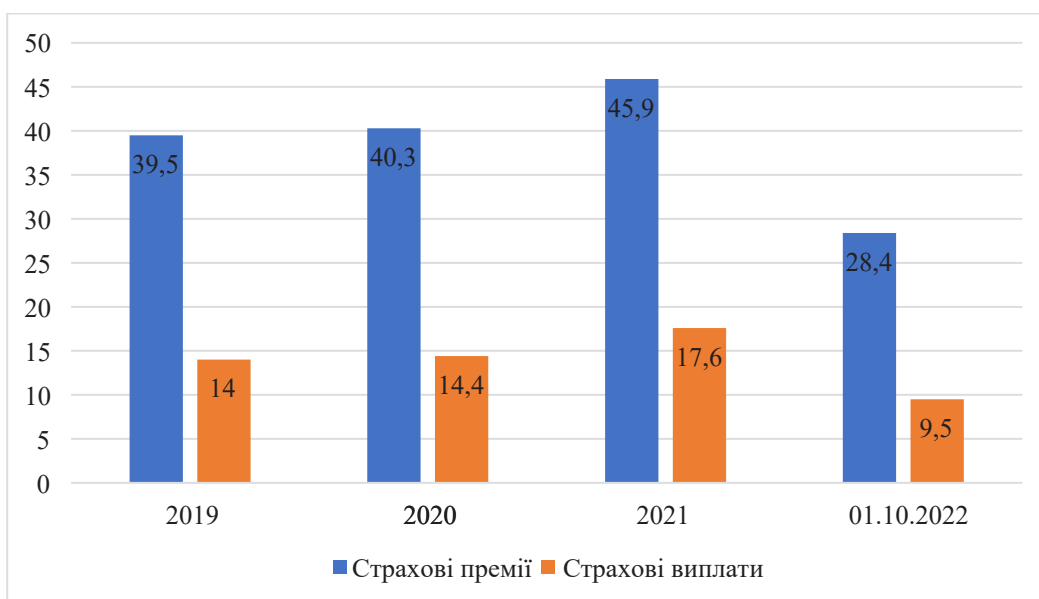

Рис. 1. Динаміка страхових премій та страхових виплат в Україні за період 2019 – 01.10.2022 року, млрд грн

Джерело: розроблено авторами за даними [5; 7]

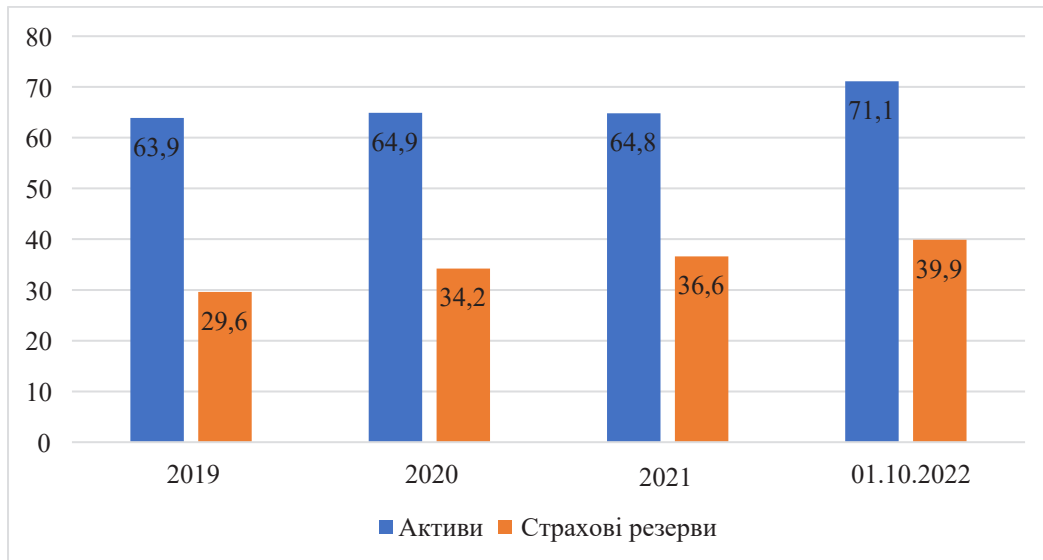

Рис. 2. Динаміка активів та страхових резервів страхових компаній в Україні за період 2019 – 01.10.2022 року, млрд грн

Джерело: розроблено авторами за даними: [5; 7]

Станом на 01.10.2022 р. загальний обсяг активів страховиків у порівнянні з початком року зріс до 71,1 млрд грн, хоча з червня 2021 року до червня 2022 року вони трималися близько 65,5 млрд грн. При цьому, за вказаний період кількість страховиків скоротилася: з 155 до 140.

Обсяг сформованих страхових резервів на 01.10. 2022 р. зріс на 3,3 млрд грн і становить 39,9 млрд грн. Традиційно, приріст страхових резервів мав місце у сегменті life, а також зростанням резервів збитків страховиків non-life за рахунок великих збитків, які у переважній частці були перестраховані, та збільшення термінів врегулювання заявлених збитків, при цьому резерви незароблених премій зменшились з огляду на істотне скорочення обсягів наданих послуг у сегменті non-life [5].

Опитування НБУ показали, що 42% страховиків мають проблеми з повним та своєчасним поданням звітності. 25 страховиків, на які припадає 10,5% страхового ринку, зазначають про проблеми з виконанням нормативів. Із них сім найбільших за обсягами діяльності (8,9% ринку) мали проблеми з дотриманням нормативів і до війни, у 2021 році [8].

Для того, щоб страхова галузь була спроможна пережити війну та відновитись, а отже – надавати страховий захист громадянам та бізнесу, необхідно запровадити системні рішення на державному рівні, до них можемо віднести:

1. Зменшення податкового навантаження на страхові компанії – ініціювати перед Верховною Радою відміну подвійного оподаткування у страхуванні, скасування оплати 3% від всіх страхових платежів, залишивши тільки звичайний для всіх юридичних осіб в країні податок на прибуток.

2. Можливість пільгового кредитування, введення розстрочки з оплати страхових платежів і перегляд цінової політики через зниження платоспроможного попиту.

3. Часткове вивільнення коштів страховиків з додаткових гарантійних фондів МТСБУ, що підуть на виплати постраждалим у ДТП громадянам [9].

4. Поява нових видів страхування (страхування вторинних військових ризиків: вибухів мін у полях та лісах з пошкодженням техніки, смерть або інвалідність громадян).

Висновки. Отже, важливою умовою для сталого економічного зростання країни та для підвищення добробуту її населення є існування повноцінного ринку страхування. Головною функцією страхування є захист фізичних та юридичних осіб від ймовірних збитків у разі настання певних надзвичайних подій, тобто ринок страхування має слугувати сферою підтримки громадян та бізнесу.

В умовах воєнного стану ринок страхування продемонстрував спад у діяльності та зменшенні кількості учасників. Попри це, варто зазначити, що страхові компанії, які мають фінансово стабільний стан змогли швидко адаптуватися та налагодити роботу, продовжуючи стабільно працювати.

На даний момент в повній мірі оцінити вплив військових дій на стан страхового ринку є неможливим, відповідно існує необхідність проведення подальших досліджень, що будуть ґрунтуватися на аналізі та оцінці наслідків впровадження воєнного стану. Також не слід забувати про рекомендації щодо методів та заходів відновлення повноцінної діяльності страхового ринку України, адже вони сприятимуть оздоровленню всієї економічної системи держави.

Список літератури:

1. Олійник О. В., Нагаєва Г. О. Страхування : навч. посіб. Харків : ХНАУ, 2020. 252 с.
2. Базилевич В.Д. Страховий ринок України. Київ : Знання: КОО, 1998. 374 с.
3. Страхування : підручник / [керівник авт. кол. і наук. ред. С.С. Осадець]. Вид. 3-тє, без змін. Київ : КНЕУ, 2006. 599 с.

4. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 08.03.2023).
5. Огляд страхового ринку України за I півріччя 2022 року. *Національний банк України*. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/%D0%9E%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4_%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD_%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D1%83-%D0%BD%D0%B0%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4_pr_2022-09-23.pdf?v=4 (дата звернення: 08.03.2023).
6. Страхова сума, страхова виплата, страхове відшкодування і франшиза. *IFactor* : веб-сайт. URL: <https://i.factor.ua/ukr/law-75/section-454/article-9652/> (дата звернення: 09. 03.2023).
7. Дані показників діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг : наглядова статистика. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6> (дата звернення: 09.03.2023).
8. Під час дії воєнного стану ринок страхування продовжує працювати – результати опитування. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pid-chas-diyi-voyennogo-stanu-rinok-strahuvannya-prodovjuje-pratsyuvati-rezultati-opituvannya> (дата звернення: 10.03.2023).
9. Черняхівський В. План Маршала для українського страхового ринку. *NV Бізнес* : веб-сайт. 2022. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/yak-vplinula-viyna-na-strahoviy-rinok-ekspert-ostanni-novini-50237940.html> (дата звернення: 10.03.2023).

References:

1. Oliinyk O.V., Nahaieva H.O. (2020) Strakhuvannia [Insurance]. Kharkiv: KHNAU. (in Ukrainian)
2. Bazilevich V. (1998) Strakhovyy rynek Ukrainy [The insurance market of Ukraine]. Kyiv: Znannia: KOO.
3. Strakhuvannya [Insurance] (2006). Kyiv: KNEU, 599 p.
4. Pro strakhuvannia: Zakon Ukrainy [About insurance: Law of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Information of the Verkhovna Rada of Ukraine]. 1996. № 85/96. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed 08 March 2023).
5. Ohliad strakhovoho rynku Ukrainy za I pivrichchia 2022 roku [Overview of the insurance market of Ukraine for the first half of 2022]. *Natsionalnyi bank Ukrainy* [National Bank of Ukraine]. Available at: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/%D0%9E%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4_%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD_%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D1%83-%D0%BD%D0%B0%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4_pr_2022-09-23.pdf?v=4 (accessed 08 March 2023).
6. Strakhova suma, strakhova vyplata, strakhove vidshkoduvannia i franshyza [Insurance amount, insurance payment, insurance compensation and franchise]. *IFactor*. Available at: <https://i.factor.ua/ukr/law-75/section-454/article-9652/> (accessed 09 March 2023).
7. Dani pokaznykiv diialnosti uchasnykiv rynku nebankivskykh finansovykh posluh: nahliadova statystyka [Data on performance indicators of non-bank financial services market participants: supervisory statistics]. *Natsionalnyi bank Ukrainy* [National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6> (accessed 09 March 2023).
8. Pid chas dii voiennoho stanu rynek strakhuvannia prodovzhuie pratsyuvaty – rezultaty opytuvannia [The insurance market continues to operate during martial law – survey results]. *Natsionalnyi bank Ukrainy* [National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pid-chas-diyi-voyennogo-stanu-rinok-strahuvannya-prodovjuje-pratsyuvati-rezultati-opituvannya> (accessed 10 March 2023).
9. Cherniakhovskiy V. (2022) Plan Marshala dlia ukrainiskoho strakhovoho rynku [The Marshall Plan for the Ukrainian insurance market]. *NV Biznes*. Available at: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/yak-vplinula-viyna-na-strahoviy-rinok-ekspert-ostanni-novini-50237940.html> (accessed 10 March 2023).